

**Euro-Latin American Parliamentary Assembly
Assemblée Parlementaire Euro-Latino Américaine
Asamblea Parlamentaria Euro-Latinoamericana
Assembleia Parlamentar Euro-Latino-Americana**

ADUNAREA PARLAMENTARĂ EURO-LATINOAMERICANĂ

Comisia pentru afaceri politice, securitate și drepturile omului

24.10.2011

PROVIZORIU

DOCUMENT DE LUCRU

Participare cetățenească și democrație în America Latină și Uniunea Europeană

Coraportor ALC: **William VÉLEZ MESA, membru al Parlamentului Andin**

Participarea cetățenească și democrația se referă atât la un spirit și la o cultură politică deschisă exprimării pluraliste, cât și la regimuri structurate în jurul reprezentării cetățenești. În realitate, diferitele forme de democrație – reprezentativă, participativă și deliberativă – sunt complementare și chiar inseparabile. În prezent se consideră că cetățenii, o entitate colectivă, reprezintă izvorul și cârma puterii instituționale.

În **ultimii 30 de ani** am asistat la o consolidare fără precedent a libertăților democratice și a proceselor electorale în America Latină.¹ În plus, există organisme internaționale de supraveghere democratică precum OSA, care veghează eficient la continuitatea democrațiilor în această emisferă, în special în momentele de criză.

Realitatea a scos în evidență faptul că democrația instituțională în sine nu garantează prosperitatea și egalitatea condițiilor de viață. În momentul de față percepem democrația în America Latină cu mai mult realism. Au dispărut iluziile formaliste. Însă, în timp ce democrația prinde rădăcini în toată America Latină, unele regimuri continuă să folosească tehnici învechite și **antidemocratice**, precum favoritismul, cercurile intime de putere, utilizarea propagandistică a mass-mediei oficiale și chiar represiunea. În alte cazuri, grupurile de interese manipulează democrațiile, în special pe cele locale.

În pofida unor **imperfecțiuni** pe care le prezintă, noi, latinoamericani, ne-am însușit democrația ca sistem politic și nu suntem dispuși să renunțăm la libertățile pe care le oferă. Ba mai mult, dorim să o extindem și să o eficientizăm, în special în momentele de criză, în societățile din vecinătate și în societatea globală.

PARTICIPAREA ÎN SOCIETĂȚILE DIN VECINĂTATE

Schimbările introduse în țările noastre în ultimele trei decenii au fost realizate prin intermediul instituțiilor democratice. Noile constituții, adoptarea de politici economice, progresele în materie de drepturi sociale, înființarea unor organisme supranaționale, dezvoltarea democrațiilor locale, crizele sociale și recunoașterea minorităților culturale au survenit într-un cadru democratic reprezentativ, dotat cu noi mecanisme de participare cetățenească.

În America Latină se disting nouă elemente ale participării cetățenești în societățile din vecinătate: progresul democrațiilor locale; rețelele digitale; consultarea locuitorilor cu privire la reglementări și autorizații de urbanism; obligativitatea consultării prealabile a minorităților culturale; prezentarea în mass-media a opiniilor experților care se contrazic public; evaluările publice ale eficacității; procesele democratice din interiorul partidelor politice; protecția minorităților etnice și cultura construirii consensului în spațiile sociale la scară redusă.

Poate că cea mai relevantă transformare politică din America Latină a fost gradul de dezvoltare pe care l-au atins **democrațiile locale** și rolul acestora de veritabilă școală democratică în sensul cel mai responsabil, instituțional și amplu. Din 1989,

orașul Porto Alegre din Brazilia realizează o experiență paradigmatică de participare cetățenească la elaborarea bugetului de investiții, exemplul fiind urmat de multe alte orașe latinoamericane. Rezultatul principal al acestor bugete participative este favorizarea investițiilor în programe și proiecte de dezvoltare umană. În plus, este dovedit faptul că politicile bazate pe un consens social și politic mai amplu dobândesc însușirea de a fi **sustenabile** și durabile.

De asemenea, remarcăm faptul că guvernele latinoamericane, la toate nivelurile teritoriale, lansează **canale electronice** pentru exprimarea directă a opiniilor cetățenilor. Aceste mecanisme încurajează discuția și participarea cetățenilor, atât în parlamente, ministere și primării, cât și în organismele tehnice de reglementare a serviciilor publice. Și în campaniile politice, candidații și partidele folosesc internetul și rețelele sociale pentru a menține contactul direct cu cetățenii și a lua pulsul opiniei publice.

Trebuie subliniat faptul că folosirea canalelor informatice nu se limitează la furnizarea și accesarea informațiilor oficiale, ci se extinde în mod **interactiv** la elaborarea conținuturilor, propunerilor și întrebărilor din partea cetățenilor.ⁱⁱⁱ Participarea cetățenească prin intermediul acestor canale stimulează **coeziunea** socială, sporește legitimitatea deciziilor și consolidează identitatea colectivă a cetățenilor.

În același timp, trebuie recunoscut că dezvoltarea participării în mediul virtual conduce la **excluderea** din dezbateri a persoanelor în vârstă și a celor care nu știu să utilizeze instrumentele electronice moderne.

În ceea ce **privește partidele și campaniile politice**, pe lângă folosirea mijloacelor electronice pentru militantism și propagandă politică, în ultimii ani, atât majoritatea țărilor mari din America Latină, cât și unele dintre cele mai mici au reformat cadrul juridic al partidelor și campaniilor politice, optând pentru finanțarea de la stat a campaniilor și încurajarea proceselor democratice interne în luarea deciziilor și selectarea candidaților. În acest mod se reduce influența întreprinderilor care dispun de resurse abundente și au astfel un avantaj natural pentru a determina luarea de decizii în avantajul lor.

Participarea popoarelor indigene a fost marcată de progrese importante în America Latină, de când au început să fie recunoscute drepturile popoarelor autohtone în anii '90. Trebuie remarcată obligativitatea consultărilor prealabile, un mecanism juridic valoros prevăzut în Convenția nr. 169 a OIM și în mai multe constituții latinoamericane, referitor la concretizarea participării politice a minorităților etnice la deciziile de stat care le afectează. Consultarea prealabilă protejează drepturile fundamentale colectiveiv ale popoarelor autohtone la identitate culturală. Constituțiile au stabilit un regim complex de pluralism juridic și mecanisme de protecție suplimentare care să țină seama de dezavantajele sociale, economice și culturale ale popoarelor autohtone.

În școli, sindicate, asociații de locatari, universități, cooperative, consilii comunale indigene și organizații rurale se aplică în general mecanisme participative la scară redusă care îndeplinesc funcții de socializare și integrare socială în conformitate cu

principiile democratice, cu nuanțele necesare, cu prioritățile și adaptările specifice fiecărui spațiu social.

PARTICIPAREA ÎN SOCIETATEA GLOBALĂ

Având în vedere că principiile democratice au un caracter expansiv și trebuie aplicate **în special în momentele de criză, democrația** trebuie să își deschidă noi drumuri pentru a face posibilă exprimarea politică a dinamicilor sociale și culturale. Crizele reprezintă, în fond, prilejuri pentru a întreprinde cele mai profunde transformări. Dacă într-adevăr credem în democrație, considerăm că în Europa – care a fost leagănul democrației în Antichitate și al democrației securității sociale în secolul al XX-lea – nu este momentul să se ignore vocile cetățenilor greci, irlandezi și spanioli în secolul XXI, impunându-li-se principiile tehnocrației europene și ale organismelor financiare.

Dacă într-adevăr credem în democrație, **nu este momentul lipsei de solidaritate** între europeni și nici față de țările europene. Moneda euro a fost o aventură a integrării economice care deja a adus beneficii economice și sociale imense cetățenilor europeni. Totuși, un astfel de curaj presupune ajustări de fondv. *A posteriori* sunt ușor de identificat câteva dintre greșelile guvernelor: poate lipsa unor analize financiare lucide sau lipsa de fermitate în impunerea mai energică a unor recomandări. Încă de la început a fost clar că procesul de unificare europeană își stabilise obiective ambițioase și era de prevăzut că s-ar fi confruntat cu unele **probleme de funcționare**, precum actuala criză ca urmare a îndatorării excesive a unor state.

Instituțiile Uniunii Europene, atât cele democratice, cât și cele tehnocrate au depășit criză după criză, dând dovadă de **maturitate politică**.

Este îngrijorătoare eventualitatea ca cetățenii să suporte în mare parte costul greșelilor macroeconomice dacă vor fi reduse programele sociale. În calitate de parlamentari latinoamericani, ne preocupă în mod deosebit soarta imigranților noștri în Europa.

De asemenea, este regretabil că actuala criză, ca urmare a supraîndatorării publice a țărilor europene și a Statelor Unite, s-a produs înainte de atingerea obiectivelor de cooperare internațională cu țările în curs de dezvoltare. În orice caz, responsabilitățile Europei față de lumea în curs de dezvoltare nu au încetat ca urmare a crizei.

Dezvoltarea agricolă a Africii nu s-a realizat încă. Securitatea alimentară, după cum spunea fosta președintă chiliană Michelle BACHELET^{vi}, rămâne una dintre prioritățile omenirii în secolul XXI. Sperăm că reducerea cheltuielilor publice europene nu va viza în mod prioritar fondurile alocate pentru cooperare și ajutorul pentru dezvoltare în țările din lumea a treia, care ar privi cu frustrare faptul că solidaritatea internațională ar fi prima valoare înlăturată din orizontul integrării europene.

Parlamentarii latinoamericani nu intenționează în niciun caz să dea lecții omologilor europeni cu privire la politici și programe sociale. Însă dorim să pledăm pentru ca programele de cooperare pentru dezvoltare destinate Africii și Americii Latine să fie finanțate în continuare de Parlamentul European. Mă gândesc, concret, la criza alimentară din Somalia de Sud și la reconstrucția statului Haiti^{vii} după cutremurul din 12 ianuarie 2010.

Unii s-ar putea întreba ce legătură are acest lucru cu participarea cetățenească. Legătura este una foarte strânsă, deoarece democrația este un ideal universal care legitimează exercitarea puterii politice și care garantează drepturile fundamentale ale cetățenilor, printre care se numără drepturile sociale constând în ajutoare pentru alimentație, sănătate, educație, locuință, asistență publică și profesională, care necesită resurse financiare și structuri administrative mai mult sau mai puțin costisitoare. În special în momentele de criză percepem amenințări potențiale la adresa democrației, înțelegem ca solidaritate universală.

În plus, există deficite enorme de participare cetățenească în cadrul proceselor de interdependență globală în care ne adâncim tot mai mult. Societatea globală emergentă solicită o sporire a participării la deciziile și responsabilitățile care se răsfrâng dincolo de frontierele naționale. Într-o lume integrată din punct de vedere tehnologic și comercial, principiile democratice trebuie să dobândească o valabilitate practică la scară mondială. Sau va fi oare suficientă o democrație globală argumentativă sau comunicativă de natură teoretică?

Se observă în continuare că majoritatea organismelor politice internaționale rămân închise și supuse regulilor oligarhice, fie ele internaționale sau supranaționale. Aceasta este o reminiscență din perioada monarhiilor și a bipolarității din a doua jumătate a secolului al XX-lea. Astfel de structuri ermetice își vor pierde treptat legitimitatea dacă nu sunt dotate cu mecanisme de participare democratică. Sau ar fi o amăgire să ne imaginăm că democrația trebuie proiectată și asupra globalizării?

Din fericire, Uniunea Europeană este dotată cu un Parlament European, ales prin vot democratic direct și deja a ținut referendumuri cu privire la decizii capitale în Uniune. Dimpotrivă, în cadrul ONU, unii dintre membrii permanenți ai Consiliului de Securitate au pierdut reprezentarea politică și continuă să își ocupe fotoliile, exercitându-și dreptul de veto pe baza unei inerții instituționale care datează din 1945, de acum 65 de ani.

Deficitul democratic este structural în organismele financiare multilaterale precum OMC, FMI și Banca Mondială^{viii}. Înaltele organisme mondiale funcționează pe baza unei logici imperiale și nu admit prezența țărilor în curs de dezvoltare. În plus, sugestia de stabilire a unor mecanisme democratice pare în prezent lipsită de sens.

Această contestare nu este inițiată de mine, ci a fost deja exprimată în repetate rânduri. Drept dovadă stau propunerile curajoase din raportul de dezvoltare umană al ONU din 2002 referitor la necesitatea de a „aprofunda democrația într-o lume fragmentată”: o dată cu dezvoltarea unei societăți civile globale trebuie luată în

considerare stabilirea unor mecanisme mai participative și democratice în instituțiile internaționale sau sporirea participării și responsabilității țărilor în curs de dezvoltare în organismele multilaterale.

Raportul ONU subliniază că doar 7 state puternice din punct de vedere economic dețin 46% din voturi la Banca Mondială și 48% din voturi în cadrul Fondului Monetar Internațional. Un astfel de dezechilibru în participarea internațională a societăților în curs de dezvoltare este și mai accentuat în mișcările sociale globalizate. A fost semnalat faptul că, dintre cele 738 de ONG-uri acreditate la conferința ministerială de la Seattle din 1999, 87% proveneau din țările dezvoltate.^{ix}

„Defunctul” G-8 nu s-a reformat la timp pentru a ține pasul cu evoluțiile politice internaționale și a fost înlocuit cu G-20, care continuă să discute și să aibă pretenția de a decide destinul popoarelor fără participarea acestora, aplicând scheme asemănătoare celor din perioada absolutistă a Sfintei Alianțe europene.

* * * * *

Această Comisie politică parlamentară a Eurolat este tribuna potrivită pentru a reafirma libertățile politice și participarea cetățenească, acestea fiind drepturi fundamentale ale omului. Supun reflecției dumneavoastră, doamnelor și domnilor parlamentari, aceste preocupări și întrebări cu privire la participarea cetățenească și democrație în America Latină și Europa.

William VÉLEZ MESA
membru al Parlamentului Andin

ⁱ BID. Documentul „Cómo funciona la democracia en América Latina”. Volumul 23. Septembrie – Decembrie, 2010, Washington. <http://idbdocs.iadb.org/wsdocs/getdocument.aspx?docnum=35531216>

ⁱⁱ În 1989 a fost încheiat un contract politic între orașul Porto Alegre și societate, contractul fiind reînnoit în fiecare an.

ⁱⁱⁱ OCDE. DSTI/ICCP/IE(2006)7/ 12-Apr_2007 FINAL. Committee for information, computer and communications policy

^{iv} Hotărârea C-030 din 2008 a Curții Constituționale din Columbia, conform căreia Legea forestieră este neconstituțională

^v Le Monde, *Le «coup de poker» de Sarkozy et Merkel, selon Delors*, interviu publicat în ediția de marți, 18 octombrie 2011, Paris, http://www.lemonde.fr/economie/article/2011/10/18/jacques-delors-denonce-le-coup-de-poker-de-sarkozy-et-merkel_1589753_3234.html#ens_id=1268560

^{vi} FAO. Discursul secretarei generale adjuncte a ONU din 17 octombrie 2011, Ziua Mondială a Alimentației, Roma. <ftp://ext-ftp.fao.org/Radio/MP3/2011/WFD-CFS/Ceremony-17AM/WFD-Bachelet-En.mp3>

^{vii} În 2010, ambasadorul Uniunii Europene în Haiti, Lut Fabert, a exprimat în repetate rânduri voința UE de a continua să ajute Haiti

^{viii} BADIE, Bertrand. *La diplomatie de connivence*. Éditions La Découverte, 2011, Paris

^{ix} PNUD. *Aprofundarea democrației într-o lume fragmentată*. Raport referitor la dezvoltarea umană 2002. Ediciones Mundi-Prensa, pág. 8